

Мельник І.М.

аспірант,

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ОСНОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Проблема розвитку професійної ідентичності як основної характеристики набуває особливої актуальності в різних напрямках психолого-педагогічних досліджень. Щоб забезпечити безперервність професійної освіти майбутнього вчителя, необхідно створити умови та розробити зміст структурних компонентів професійної ідентичності та умови її формування. Культура професійного самовизначення, розвиток соціально-психологічної компетентності та забезпечення психологічної взаємодії предметних та методологічних знань дають можливість майбутньому учителю початкової школи визначити структуру успішної майбутньої діяльності, а також власну професійну позицію в ній.

Професійна ідентичність педагога, формуючись у процесі професійного становлення його особистості в педагогічній діяльності і в процесі підготовки до неї, у свою чергу, стає важливою характеристикою, що детермінує та регулює професійні дії, значною мірою визначаючи їх ефективність. Тому профіідентичність майбутнього учителя початкової школи – безперервний процес самопроекування особистості педагога [5, с. 90].

У сучасних дослідженнях професійна ідентичність розглядається як феномен, який забезпечує людині цілісність, тотожність та визначеність; має розвиток у процесі професійного навчання разом зі становленням процесів самовизначення, самоорганізації й персоналізації, а також обумовлює розвиток рефлексії. Зокрема, Н.І. Іванова професійну ідентичність розглядає, як інтегративне поняття, у якому проявляються когнітивна, мотиваційна та ціннісні характеристики особистості, що забезпечують орієнтацію у світі професій, професійній спільноті й у широкому оточенні, дають змогу більш повно реалізувати особистісний потенціал у професійній діяльності, а також прогнозувати можливі наслідки професійного вибору та перспективи розвитку фахівця [1, с. 89].

В свою чергу А.М. Лукіячук під професійною ідентичністю розуміє динамічну систему, яка формується в процесі професійної освіти й активного розвитку професійної компетентності та впливає на ціннісно-смыслову сферу й удосконалення професійної майстерності майбутнього спеціаліста [2, с. 274].

Водночас поняття професійної ідентичності у психологічних і педагогічних дослідженнях, описується як основна категорія майбутнього вчителя, що характеризується за допомогою різних термінів: педагогічна рефлексія, самосвідомість, самопізнання, самоаналіз, самокритичність, образ Я, самооцінка, Я-концепція тощо. Більшість науковців наголошує на важливій ролі розвитку професійної ідентичності майбутніх учителів початкової школи як невід'ємної складової його професіоналізму і компетентності, педагогічної культури, творчості і майстерності.

Психологічними характеристиками професійної ідентичності майбутніх учителів початкової школи, на думку дослідниці У.С. Родигіної, є: 1) діяльнісний характер; 2) імовірнісний характер; 3) нерівномірний розвиток; 4) індивідуальний характер розвитку; 5) професійна ідентичність педагогів, яку можна розвивати за допомогою механізмів ідентифікації та рефлексії; 6) професійна ідентичність учителів, що може бути активована за допомогою спеціальних розвивальних завдань [4, с. 133].

Л.Б. Шнейдер виділяє професійну ідентичність як психологічну категорію, яка характеризується свідомленням людиною своєї приналежності до певної професії та певного професійного середовища, що детермінується професійним спілкуванням та репрезентується за допомогою мовленнєвих засобів образ «Я». Тому професійна ідентичність майбутніх учителів початкової школи трактується автором самореферентність, тобто відчуття й усвідомлення унікальності свого функціонального та екзистенційного «Я» в процесі професійної діяльності, у поєднанні особистісних і професійних властивостей та в контексті приналежності до соціальної й професійної груп, адже основною рушійною силою професійного розвитку є прагнення до інтеграції із соціальними групами та інститутами, що здійснюється на основі механізму ідентифікації [6, с. 213].

Професійна ідентичність складається лише на досить високих рівнях оволодіння професією і виступає як стійке узгодження основних елементів професійного процесу. Професійно ідентичними можуть вважатися фахівці, що володіють як стабілізаційною базою, так і перетворювальним потенціалом, в діяльності яких баланс стабілізаційних і перетворювальних компонентів відповідає оптимальному для даної професії рівню. Тому професійна ідентичність учителя початкової школи – це необхідна ступінь професійного центризму і стійкої професійно-ментальної позиції, параметрами якої є константність (здатність до опору варіативним змінам у цілях, змісті, методах і формах навчання в початковій школі), адаптивність (здатність до руйнування неадекватних професійних стереотипів, пов'язаних з парадигмою традиційної педагогіки в початковій школі), дистантність

(уявлення про місце професії «учитель початкової школи» в семантичному, інформаційному та міжкультурному професійному просторі, в системі безперервної освіти); сформованість образу «себе як професіонала».

Розвиток ідентичності у сучасного учителя початкової школи часто носить «розмитий» характер, що пов'язано з варіативністю початкової освіти. Необхідність усвідомленого вибору учителем початкової школи моделі навчання молодших школярів, використання особистісно-розвивальних засобів у навчально-виховному процесі, усвідомлення і прийняття змін у змісті початкової освіти – все це підкреслює важливість створення умов для продуктивного розвитку професійної ідентичності учителя початкової школи.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень, присвячених проблематиці професійної ідентичності майбутніх учителів початкової школи, свідчить про те, що сутність професійної ідентичності вчителя більшість дослідників вбачає в усвідомленні ним особистісного смислу професійно-педагогічної діяльності, переживанні ціннісного ставлення до педагогічної професії і до себе як її суб'єкта. Хочемо зацентувати увагу на професійну відповідальність як основну характеристику самореалізації вчителя початкової школи, адже його роль та особистісне мотивування учнів до навчання є визначальним чинником у сприйнятті учнями навчального матеріалу, забезпеченні належної пізнавальної активності, поведінки, розвитку моральних та культурних цінностей школярів.

Слід зазначити, що саме схильність педагога до роботи в молодших класах є визначальною характеристикою першого шкільного вчителя. Наявність або відсутність відповідної схильності може проявитися тільки при включенні майбутнього вчителя до навчальної або реальної професійно орієнтованої діяльності. Суб'єктивне переживання інтересу до виконуваної чи обраної діяльності є винятково важливим чинником розвитку особистості педагога: захопленість діяльністю, переконаність у своїй придатності до неї. Основу специфічної схильності учителя початкової школи є любов до дітей молодшого шкільного віку як особлива серцева прихильність, обумовлена не професійною діяльністю вчителя, а природною потребою любити дітей, зокрема молодших школярів, через наявність у них особливих привабливих якостей [3, с. 44].

Отже, професійна ідентичність є необхідною характеристикою професійного розвитку майбутнього вчителя початкової школи, становлення професіонала і кар'єрного зростання. Формуючи професійну ідентичність, майбутні учителі корегують власний стиль роботи, починають усвідомлювати свої можливості, підвищують свою професійну компетентність.

Тому теоретичне осмислення даної проблематики спонукає до подальшого вивчення професійної ідентичності майбутніх учителів початкової школи, оскільки дане питання залишається малодослідженими і потребує детального наукового вивчення та опрацювання.

Список використаних джерел:

1. Иванова Н.Л. Профессиональная идентичность в социально-психологических исследованиях / Н.Л. Иванова // Вопросы психологии. – 2008. – № 1. – С. 89.
2. Лукіянчук А.М. Модель розвитку професійної ідентичності майбутніх педагогів / А.М. Лукіянчук // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць КПНУ ім. І. Огієнка, Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка. – К., 2010. – Вип. 7. – С. 370-380.
3. Николаева М.В. Личностно-профессиональное развитие учителя начальных классов в системе высшего педагогического образования: Автореф. дис. ... докт. пед. наук. – Волгоград, 2006. – 44 с.
4. Родыгина У.С. Психологические особенности развития профессиональной идентичности студентов – будущих психологов: дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 / У.С. Родыгина. – Киров, 2007. – С. 129-137.
5. Федотова Т.В. Професійна ідентичність як якісна характеристика особистості / Т.В. Федотова // Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць. – 2010. – № 1(24). – С. 89-92.
6. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: монография / Л.Б. Шнейдер. – М.: МОСУ, 2001. – С. 210-217.

Предчук І.В.

аспірант,

*Житомирський державний університет
імені Івана Франка*

ПРИХИЛЬНІСТЬ ТА СТОСУНКИ ОСОБИСТОСТІ

Взаємини є одним із основних чинників становлення особистості, її зростання та розвитку. Вміння створювати і підтримувати тривалі соціальні взаємини є показником здоров'я особистості та умовою реалізації в різних сферах життя суспільства.

Об'єктами взаємин, стосунків, ставлень, відносин можуть бути як інша людина, так і суспільство в цілому. Стосунки між людьми мають взаємний характер. Для того, аби підкреслити цю особливість використовують термін «взаємини» [4]. Отже стосунки є двохстороннім процесом суб'єктивних зв'язків між людьми, і передбачають взаємність.

Цікавими параметрами взаємин є домінантність і цілісність, що вказують на існування ієрархічно організованих окремих рівнів стосунків [1]. Домінантність визначає спрямованість особистості.